

ЦІННІСНО-КУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

*І. Ю. Гузенко, к. е. н., доцент, НТУ «Дніпровська політехніка»,
iguzenko1@gmail.com*

У статті на теоретико-методологічному рівні доведено, що такі комплексні й всеосяжні процеси світового масштабу як глобалізація належить розглядати в рамках пізнавальних схем та на підставі методологій різних суспільних наук: загальної соціології, соціальної філософії, міжнародної політичної економії, політології, історії й культурології. Встановлено зростаючу роль ціннісно-культурних чинників міжнародно-економічної взаємодії та зовнішньоекономічної діяльності за умов глобалізації.

Продемонстровано зростаючу комплексність і розмаїття мотивів соціальної дії суб'єктів міжнародних економічних відносин в глобалізованому середовищі, які (мотиви) формують складні й одночасно історично мінливі мотиваційні конфігурації. Наголошено на ціннісно-культурний аспект економічної глобалізації, яка потрійним чином: провокує ціннісні конфлікти; продукує ціннісні конвергенції; створює історичні передумови для ціннісного розмаїття й глобального розквіту культурного плюралізму.

Виокремлено два основні типи ціннісних суперечностей за умов глобалізації, що справляють безпосередній вплив на царини світової економіки й світової політики: конфлікти на культурно-цивілізаційному рівні й конфлікти на рівні національно-культурному. Наголошено на ролі культурно-освітнього чинника формування інноваційної моделі національного розвитку та національного суспільства знань як найбільш перспективних форм існування за умов глобалізованої та постіндустріальної сучасності.

Розглянуто ціннісно-культурні аспекти об'єктивних суперечностей, породжених глобалізацією. Аналіз широкого кола джерел дозволив зробити внесок у формування «аксіології глобалізації» як невіддільної частини інтердисциплінарної науки глобалістики.

Ключові слова: глобалізація, глобалізаційні суперечності, світова економіка, світова політика, зовнішньоекономічна діяльність, національна економіка, цивілізація, національна культура, міжнародна політична економія.

Постановка проблеми. Комплексність і суперечливість процесів глобалізації породжує потребу в їх одночасно диференційованому й цілісному вивченні. Глобалізація, аби бути зрозумілою максимально вичерпно, потребує як ретельного аналізу її окремих аспектів, так і осмислення в рамках найширших теоретичних побудов. Мова йде про пошук такого теоретико-методологічного ракурсу, який би дозволив максимально ефективно аналізувати й максимально релевантно інтерпретувати міжнародну економіку, охоплену глобалізаційними процесами. Одним із таких ракурсів може вважатися «аксіологія глобалізації», тобто її розгляд під ціннісним кутом зору, як

процесу, що має ціннісний зміст, ціннісні витоки, ціннісні наслідки. Причому, глобальну й глобалізовану економіку також доцільно розглядати як сферу взаємодії (протисторова й конвергенції) цінностей, оскільки міжнародно-економічна взаємодія і зовнішньоекономічна діяльність мають свої ціннісні мотиваційні комплекси, які спрямовують їх за умов глобалізації або ж нею й породжуються. Загалом, йдеться про теоретико-методологічну спробу розглянути увесь процес (глобалізації) під кутом зору одного з його аспектів (ціннісного). Нарешті, зазначена «аксіологія глобалізації» може стати органічною і важливою частиною інтердисциплінарного комплексу «глобалістики».

Формулювання мети статті. Визначити роль ціннісно-культурних чинників міжнародно-економічних відносин і зовнішньоекономічної діяльності в контексті суперечностей, генерованих процесами глобалізації на цивілізаційному та національно-культурному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика глобалізації безпосередньо розробляється вже давно (більше півстоліття) і багатьма (існують потужні й чисельні школи та напрямки глобалізаційних досліджень), що дає певні підстави говорити про формування й розвиток окремої комплексної й інтердисциплінарної науки – глобалістики. Водночас, пізнавальні витoki й опори дослідження глобалізації містяться в історії суспільствознавства. Інакше кажучи, глобалізаційні процеси почали досліджуватися ще задовго до того як це було усвідомлено, а тим більш набуло організаційних форм. Насамперед, свою незмінну пізнавальну цінність зберігає класика сучасного суспільствознавства, репрезентована великими й базовими макросоціологічними системами К. Маркса, О. Конта, Г. Спенсера, Е. Дюркгейма, М. Вебера, Г. Тарда, Г. Зіммеля, В. Зомбарта та наступними й похідними від них макросоціологічними системами Ф. Тьонніса, П. Сорокіна, Т. Парсонса, Р. Мертона тощо. В сенсі ж власне ціннісно-культурного та культурно-цивілізаційного бачення глобалізації пізнавальну актуальність зберігають великі історіософські системи М. Данилевського, О. Шпенглера, А. Тойнбі.

Література з питань глобалізації налічує тисячі монографій, колективних праць, доповідей і матеріалів проведених конференцій. Істотний внесок у висвітлення цього явища та розробку відповідних йому теоретичних інтерпретацій було зроблено такими відомими зарубіжними дослідниками з усіх галузей суспільствознавства: соціологами та істориками Фернаном Броделем [1], Робертом Робертсоном [2], Ентоні Гідденсом [3]; політологами Полом Герстом і Грехом Томпсоном [4]; філософами Френсісом Фукуямою [5] та Жаком Деррідою [6]; економістами Джозефом Стігліцом [7], Саміром Аміном [8], Джеффри Саксом [9]. Окрему увагу також привертає систематичний

аналіз глобалізаційних процесів в працях Лесли Склера та Ульріха Бека [10]. Власне ж ціннісно-цивілізаційним аспектам глобалізації присвячено відомий і вкрай популярний у свій час твір С. Хантінгтона «Сутичка цивілізацій» [11], а також дослідження Ф. Тромпенаарс, що носить більш прикладний характер [12]. Нарешті, важливий внесок у розуміння глобалізаційних процесів, разом із їх ціннісним виміром, робить інтердисциплінарний комплекс теорії міжнародних відносин. Передусім, йдеться про такі школи й напрямки цього комплексу як неомарксизм (Ім. Валлерстайн), конструктивізм (О. Вендт), теорія «комплексної взаємозалежності» (Р. Кохейн і Дж. Най) й теорія «світового суспільства» (Х. Булл).

Вагома частка творчих зусиль вітчизняних дослідників була спрямована на аналіз й інтерпретацію саме ціннісно-культурних та культурно-цивілізаційних аспектів глобалізації, що цілком природно, оскільки глобалізація є комплексним і багатомірним процесом. Серед монографій безпосередньо присвячених цим аспектам виокремлюються: «История мировой цивилизации» Ю. Павленка [13]; «Пути и перепутья современной цивилизации» Ю. Павленка, С. Кримського, Ю. Пахомова [14]; «Економічна система глобалізму» О. Білоруса [15]; «Глобальна економіка XXI століття: людський вимір» (колективна монографія за редакції Д. Лук'яненка і А. Поручника) [16]. Очевидним, й на жаль недооціненим, залишається внесок, який було зроблено Ю. Павленко у розвиток вітчизняного ціннісно-цивілізаційного бачення глобалізації та її суперечностей.

Нарешті, привертає увагу ґрунтовна колективна монографія «Ціннісні орієнтири інституціоналізації економічного розвитку» за редакції А. Задої, в якій глибоко й всебічно розглянуто співвідношення економічних систем і систем цінностей як в теоретико-методологічному, так і глобалізаційному контекстах [17], а також піонерне на пострадянському просторі дослідження впливу ментальності на соціально-економічний розвиток східнослов'янських народів, представлене в монографії «Соціокультурні чинники економічного розвитку» за редакції Г. Пилипенко [18]. В цій роботі на основі ре-

зультатів опитувань національного масштабу за методикою Г. Хофстеда [19;20] виявлено ті специфічні риси економічної ментальності українців, білорусів і росіян, які здійснили вирішальний вплив на характер соціально-економічного розвитку сучасних України, Росії та Білорусі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринок, демократія, правління закону – всі ці системи, практики та відповідні їм дискурси ніколи не спрацьовують автоматично й не зводяться до самоорганізації, керуючись «вищими» цінностями та регулюючись державною владою. Вони, безперечно, ворожі тоталітаризму, однак, навряд чи проіснують тривалий час без самоконтролю і саморегулювання, що здійснюються як засобом держави, так і засобом культури. До того ж, йдеться про системи, здатні до навчання й схильні здобутий досвід застосувати. Закостенілі ринкові демократії, що втратили чи майже втратили зазначені когнітивно-інноваційні якості, приречені на занепад і поразку в конкуренції з іншими формами економічної й політичної організації. Ключ до історичного виживання, чи навіть «таємниця» виживання, цієї соціальної системи полягає у гнучкості, винахідливості, самокритичності та готовності експериментувати. Тому, доволі часто, ринково-демократичні практики й дискурси порівнюють із науковими дискурсами й практиками, оскільки і перші, і другі ґрунтуються на експерименті, пошуку, гіпотезах, релятивності. Бідні й відсталі (передусім технологічно) демократії та позбавлені свободи ринкові економіки, безперечно, перебувають перед серйозними зовнішніми і внутрішніми загрозами й конкурентними викликами, причому не лише від країн і суспільств із протилежним устроєм, а й від країн і суспільств із устроєм подібними, тобто від інших, більш потужних, стабільних, процвітаючих, ринкових демократій.

Конкуренція, насамперед міжнародна, дуже мало зважає на системну спорідненість країн – для неї кращий той устрій, який надає більших конкурентних переваг та дозволяє перемагати у вічному змаганні між народами та їх державами. Світова економіка й світова політика постають аренами цієї конкурентної боротьби (доволі часто боро-

тьби «за виживання»), а глобалізація робить її особливо гострою та інтенсивною, доводячи до крайнощів периферизації й десувенізації (втрати суверенітету в усіх його вимірах – економічному, політичному, правовому, культурному). Тому, попри увесь ідеалізм перших періодів ринкової демократизації, ця система переважає в світових справах, і поки що веде перед у них, передусім, завдяки своїй вищій конкурентоспроможності. Пропаганда, безумовно, має сенс, однак, останнє слово залишається за конкурентоспроможністю. Хоча, діалектично висловлюючись, пропагандистські зусилля також мають бути конкурентоспроможними, причому, навіть у суто технологічному розумінні. Водночас, будь-яка культура, особливо за глобалізаційних умов, повинна себе пропагувати, здійснюючи ненасильницьку експансію та нарощуючи вплив поза межами національного ареалу. Чужі цінності не завжди приходять разом із товарами й інвестиціями чи після них. Доволі часто вони готують культурний ґрунт («встеляють дорогу») для імпортного й інвестиційного проникнення. Йдеться про культурно-історичні ситуації, в яких культурна експансія передре економічній.

Головну загрозу усім без винятку ринковим демократіям становить не стільки бідність чи брак свободи, скільки невміння засвоювати нові й зберігати старі досвіди, нездатність до навчання (соціо-когнітивна слабкість), брак винахідливості й підприємливості, відсутність поваги до знань, нерозуміння самодостатності культури. Хоча й очевидно, що за умов інноваційно-постіндустріальної сучасності роль ідеальних факторів конкуренції зростає. Так само зростає роль «суб'єктивістських» підходів у суспільствознавстві, згідно яким суспільна реальність уявляється об'єктивізацією знань про неї. Власне, цінності й культура завжди мали значення, визначаючи соціальну поведінку та характер відповідей на суспільні та природні виклики. Зокрема, ідеальний зміст культурних кодів та ціннісних систем озмістовлювали й озмістовлюють зовнішньоекономічну й зовнішньополітичну поведінку країн і суспільств, глибиною впливаючи на вибір пріоритетів і підбір методів їх втілення. Інакше кажучи, «скажи мені у що ти ві-

риш і я скажу хто ти»: як управляєш і порядкуєш своїм суспільством та як ставишся до своєї країни; що виробляєш і чим торгуєш; яких життєвих правил дотримуєшся і чи дотримуєшся їх взагалі. Сила переконань, особливо релігійних та ідеологічних, – це також і соціальна сила, що справляє вплив на реальні та конкретно-історичні суспільні відносини, включно з відносинами економічними. Протестантизм, лібералізм, комунізм, нинішній ісламізм та конфуціанство ілюструють такий вплив найкращим чином.

Людина соціальна, передусім є людиною культурною, і саме культура визначає яким чином носії різних цінностей реагують на один і той самий, зокрема економічний, виклик. Тож і виклики глобалізації спричиняють різні національні й цивілізаційні реакції: хтось відкривається й сміливо йде на зустріч новій історичній «пригоді»; хтось замикається у власній особистості, обстоюючи ідентичність, зміцнюючи та нарощуючи її потенціал; хтось виважено балансує, відшукуючи оптимальні шляхи виживання та розвитку; хтось робить вибір на користь війни, хтось на користь торгівлі, хтось на користь ізоляціонізму; хтось ладен покійно змиритись, хтось прагне боротьби й перемін, хтось стримується, уникає, маневрує. Причини занепаду народів і держав, значною мірою, містяться в цінностях, які вони сповідають. Відоме твердження, що «бідність є культурною», тобто ціннісно зафіксованою беззастережною готовністю й звичкою бути бідним, цілком переноситься й на міжнародну арену. У разі такого перенесення, йдеться про готовність і звичку бути залежними, відсталими, периферизованими. Чимало країн і народів залишаються упослідженими на міжнародній арені не через те, що не можуть подолати цей свій принизливий статус, а тому, що інакшими себе просто не уявляють – вони периферійні вже на рівні цінностей.

Культурна, зокрема цивілізаційна, належність визначає те, що становить цінність для певного суспільства. І якщо такою цінністю є «знання», то подібні суспільства матимуть найкращі умови для виживання й розвитку за умов глобалізаційної, інноваційної, постіндустріальної сучасності – вони реагуватимуть на виклики цієї сучасності

найбільш адекватним чином і перемагатимуть в конкурентній боротьбі. Зупинити їх здатна хіба, що брутальна збройна сила новітнього варварства й імперіалізму. Проте й ця сила новопосталої архаїки може зазнати поразки від більш освічених і мудрих народів, оскільки модерні війни й військова справа загалом ґрунтуються на знаннях і технологіях. Розумний та освічений не обов'язково слабкий і беззахисний. Історія свідчить, що висококультурні народи зазвичай і високо дисципліновані народи, а ця остання якість незамінна для ведення воєн і підтримання миру. Певною мірою, культура – це самодисципліна і самоконтроль, чи радше «нормоконтроль» автономної, в кантіанському розумінні, волі. Інакше кажучи, людина культурна привчена дотримуватися цінностей і норм культури без огляду на їх утилітарне значення й тиск матеріальних потреб. Подібна людина є втіленням самодисципліни і тому саме із неї виходить найкращий громадянин. Вона також не потребує різних авторитарних обмежень, а тим більш тоталітарного контролю, і тому найліпшим чином функціонує саме за умов ринкових демократій.

Попри усі негативні ефекти, епоха глобалізації, інноваційності, постіндустріалізму одна з найсприятливіших в історії для розквіту культур і плюралізму, для урівнення людини культурної з людиною політичною й економічною, для розвитку суспільства знань. Хоча, слід зауважити, що ціннісне розмаїття не виключає, а передбачає ціннісні конфлікти, як і ціннісну конвергенцію, урешті-решт. В нинішній глобально-історичній ситуації особливого значення набуває саме освіта, у її якнайширшому розумінні долучення цінностей («освячення»), навчання беззастережної поваги до культури, наділення знаннями, виховання культурної дисципліни. Людина культурна є доволі аскетичним різновидом людини соціальної, а досвід протестантизму доводить, що аскетизм, поєднаний із дієвим прагненням Спасіння, може стати надпотужною економічною силою. Тож навіть уявити інноваційну модель розвитку, до речі, найбільш продуктивну в глобалізованому міжнародному середовищі, без культурно-освітньої складової просто неможливо. Нехай це прозвучить

дещо категорично, але економічний стрибок в нинішньому тисячолітті започатковується не земельною реформою, не дешевим експортом, не залученням інвестицій, хоча все це має значення, а перетвореннями у системі освіти та мобілізацією культурних факторів розвитку економіки. Таким чином, економічні рецепти придатні для одних країн в одні історичні часи не завжди спрацьовують за інших умов. Відповідно й країни східно-європейської та пострадянської напівпериферії мають віднайти свої шляхи економічного зростання. Однак, на сьогодні вже зрозуміло, що джерела цього зростання будуть інші, ніж у випадку нових «індустріальних азійських тигрів», які, можливо дещо оптимістично, вважаються претендентами на статус глобального центру сил.

Глобалізаційні процеси мають очевидний уніфікуючий ефект в усіх сферах (економічній, політичній, культурній). Причому, уніфікація ця зовсім не абстрактна й анонімна і відбувається на основі ціннісних та інституційно-нормативних зразків домінуючих держав, передусім, євроатлантичного світу. Тож глобалізація передбачає нерівність, а отже й боротьбу різних, в тому числі історичних, сил та постійну й жорстку конкуренцію в усіх царинах суспільного життя. Неминуче ієрархічна будова світової економіки й світової політики якраз і є наслідком зазначеної боротьби й конкуренції – більш конкурентоспроможні суспільства й держави обіймають вищі щаблі глобальної ієрархії, а менш конкурентоспроможні, відповідно, нижчі. Відсталість і периферійне становище – це не лише результат поразки в міжнародній конкуренції, а й наслідок внутрішньої слабкості країни. Більш того, саме остання, передусім у випадку країн напівпериферії, якраз і підриває міжнародну конкурентоспроможність. Причому, причини такої поразки або безпосередньо містяться в національних культурних системах, або ж так чи інакше ними зумовлені. Йдеться про брак мобілізаційного потенціалу, через недостатню укоріненість в національних культурних системах цінностей солідарності й довіри; про неготовність обстоювати суверенітет й патологічну схильність до залежності, через недостатню укоріненість в національних культурних системах цінностей

свободи (особистості, народу, держави); про брак стійкості й інфантилізм у ставленні до зовнішніх викликів, через недостатню укоріненість в національних культурних системах цінностей відповідальності, гідності, честі.

Нерівність була властива світовій економіці й світовій політиці на всіх етапах їх історичної еволюції. Вони завжди мали ієрархічну будову, що цілком природно для будь-якої форми соціальної організації. Ієрархія передбачає не лише нерівний розподіл ресурсів (багатства й влади), а й певну відповідальність домінуючих держав, що посідають вершину зазначеної ієрархії за стан світових прав. Тож, інакше кажучи, блага домінування обтяжені зазвичай обов'язками управління. Це глобальне управління може здійснюватися по-різному, зокрема, у м'який чи жорсткий спосіб, ґрунтуючись або на домовленостях, впливові, опосередкованому примусові; або на відвертій експлуатації та застосуванні сили. Хоча, здебільшого, конкретно-історична управлінська практика передбачає комбінування цих двох підходів, із ухилом в бік одного з них, залежно від об'єктивної ситуації чи цінностей, що сповідуються можновладцями. Безперечно, відповідна культура глобального управління може пом'якшити глобальну нерівність, однак, сама ця нерівність залишиться і міжнародні відносини, в найближчій історичній перспективі зберігатимуть ієрархічну будову. Тож наступні світові порядки, як і попередні, матимуть таку ієрархічну будову й мова може йти лише про пониження профілю глобальної стратифікації, уникнення глобальної поляризації, долання глобальної бідності, пом'якшення стилю й гуманізацію культури глобального управління, якому належить, передусім на ціннісному рівні, максимально зрестися відвертого насильства й експлуатації.

Глобалізація, розглянута як цілковито об'єктивний об'єднавчий суспільний процес світового масштабу, є ідеологічно «сліпою» й не має якихось «кінцевих цілей». Вона просто розгортається подібно силам природи, руйнуючи одні соціальні структури й зводячи інші. Натомість, глобалізація, розглянута як ідеологічний проект країн євроатлантичного світу, передбачає розбудову лі-

берального світового порядку чи навіть ліберального світового суспільства. Водночас, слід зауважити, що глобалізація могла б розгортатися й на основі якоїсь іншої ідеології. Урешті-решт, існував і комуністичний проєкт глобалізації (пріснопам'ятна «світова революція» і подальший «світовий Комунізм» або «світова система соціалізму»), який зазнав поразки в глобальній конкуренції таких проєктів, насамперед, через владно-силову слабкість, ідеологічну делегітимізацію, низьку конкурентоспроможність й остаточний розпад його носія (Радянського Союзу). Загалом, цілковита об'єктивізація й цілковита ідеологізація глобалізаційного процесу однаково неможливі. Йдеться про крайні бачення, які присутні в реальній глобалізації більшою або меншою мірою. Суспільні закономірності, тенденції, процеси не можуть бути цілковито анонімними – це аж ніяк не «сліпі» сили природи. Вони реалізуються через ціннісно вмотивовану, осмислену тобто, взаємодію суб'єктів соціальних відносин. Тому й усі виокремлені М. Вебером типи мотивацій соціальної дії присутні й на глобальному рівні. Відповідно, глобалізація просто не може не мати ціннісного виміру і бути ідеологічно нейтральною.

Сучасний поступ глобалізації породжує низку ціннісних суперечностей, які не лише опосередковано, а й безпосередньо впливають на царини світової економіки й світової політики. Ці суперечності створюють нові джерела конфліктів у міжнародних відносинах та нові лінії поділів чи навіть розколів. Зрозуміло, що подібна ситуація генерує нестабільність і шкодить передусім світовому економічному розвитку. Релігійні й ідеологічні війни та розбрат породжують бідність і відсталість, унеможливають торгівлю й інвестиційний процес, підривають ресурсний та науково-технологічний потенціал, а також потенціал творчий, який ні накопичується, ні реалізується за умов ненависті, нетерпіння, неосвідченості. І саме ці негативні соціокультурні вади суспільного життя генерують ціннісні конфлікти, залишаючи по собі не тільки духовну, а й економічну пустку. Хоча й економіка також цілком конфліктогенна царина суспільного буття. Зокрема, достатньо нага-

дати скільки конфліктних ситуацій породжує конкуренція на усіх рівнях – від локального до глобального. Однак, чимала кількість, на позір економічних, конфліктів зумовлені позаекономічними, зокрема ціннісно-культурними, чинниками. Людина економічна може вважатися найбільш конструктивним типом людини соціальної. Принаймні, вона (людина економічна) максимально, зокрема порівняно з людиною політичною, віддалена од цілком патологічного типу фанатика й фундаменталіста.

Суперечливість глобалізаційних процесів неодноразово відзначалася й вітчизняними дослідниками. Зокрема, провідний український економіст-міжнародник А. Філіпенко, зазначаючи постійний інтерес до феномену «глобалізації», який незмінно привертає увагу науковців, політиків, громадськості упродовж останніх п'ятдесяти років, говорить про цілковиту суперечливість відображення й інтерпретації цього феномену в сучасній соціальній науці, який протилежно оцінюється представниками різних наукових шкіл, різних ціннісних систем, різних сегментів політичного спектру. Так, одна частина вважає глобалізацію об'єктивним і закономірним процесом, що охоплює усі сфери життя суспільства. Інша частина вважає її штучним і насильницьким явищем, що формується зусиллями країн світ-системного ядра та його найпотужнішим відгалуженням – транснаціональними корпораціями [21, с. 11]. В цьому ж контексті повертає увагу бачення глобалізаційних процесів іншим провідним вітчизняним економістом-міжнародником В. Сіденко, який розглядає глобалізацію під кутом зору тенденції до утворення більш гомогенного економічного, політичного і культурного світового простору. Він цілком слушно твердить, що подібна гомогенізація, за умов розмаїття світу, неминуче викликати спротив, породжуючи нові суперечності й парадокси. В. Сіденко, визнаючи суперечливість глобалізаційних процесів, доволі оптимістично говорить про перехід від неоліберальної глобалізації до синергетичної глобалізації. На його думку, в рамках такої глобалізації державне і глобальне регулювання поступово сформують єдину, ієрархічно впорядковану, глобальну структуру,

котра може створити ще більш широкий простір для подальшої лібералізації [22, с.86; с. 90-91]. Про стадійність та суперечливість глобалізаційних процесів говорить також і Б. Данилишин. На думку визначного українського економіста, неоліберальна і транснаціональна стадія еволюції глобалізаційних процесів заступається іншою стадією – стадією протекціонізму й нового індустріалізму, які заперечують будь-який прояв крайнього лібералізму [23].

Загалом, навіть протилежні погляди на глобалізацію не можуть нехтувати її очевидною суперечливістю й парадоксальністю. Ця суперечливість і парадоксальність має свій аксіологічний вимір, якому присвячений суттєвий доробок українського суспільствознавства. Зокрема, йдеться про доробок вітчизняного філософа, культуролога, соціолога – Ю. Павленко. Цей визначний мислитель, передусім у своїй фундаментальній праці «Історія світової цивілізації», наголошував ціннісні аспекти цивілізаційних процесів. На його думку, стрімкий перебіг історичних подій кінця минулого й початку нинішнього століття доводить, що глобалізація аж ніяк не призводить до гармонізації життя на планеті, оскільки діє головна суперечність глобалізаційних процесів: «...усе зростаюча суперечність між групою найбільш розвинених країн Заходу та рештою людства, яке експлуатується світовими лідерами і дедалі більше відстає од цих лідерів. Подібне відставання, в багатьох випадках, якщо не повсюдно, набуває незворотного характеру. В такій ситуації декларування рівних можливостей і вільної конкуренції для заздалегідь нерівних за своїми показниками країн виглядає як святенництво й лицемірство» [13, с. 659]. Загалом, маємо традиційні закиди слабших і бідніших сильнішим і багатшим, сформульовані на ґрунті цивілізаційного підходу. Водночас, саме цивілізаційний опір культурній асиміляції й ціннісному нівелюванню дає можливість, принаймні частково, нейтралізувати окремі вади глобалізації, зробивши її більш рівною та плюралістичною.

Подібна, близька до «лівої», категоричність висловлювань Ю. Павленко зумовлена саме цивілізаційним баченням міжнародних відносин, як царини конфліктної взає-

модії різних цивілізацій. Однак, загалом, йдеться про цілком консервативні погляди, що перегукуються з поглядами С. Хантінгтона. Відповідно й майбутнє міжнародних відносин бачилось Ю. Павленко таким чином: «...складається нова цивілізаційно-геополітична комбінація, за якої окремі великі цивілізації, передусім Китайська і Мусульманська, свідомо стають в опозицію до Заходу, причому, на відміну від другої Китаю (як до нього – Японія і Південна Корея з Тайванем) демонструє зразок продуктивного синтезу власних традиційних засад із найбільш передовими технологічними і багатьма іншими досягненнями сучасності» [13, с.685]. Йдеться про дедалі більшу структуру світу за цивілізаційною ознакою, що неминуче змінює і геополітичні орієнтири і зовнішньополітичні та зовнішньоекономічні перспективи окремих країн та народів [14, с. 142]. Отже, під цивілізаційним кутом зору, постає мережа ціннісних суперечностей, що охоплюють всю глобалізовану світову спільноту. Причому, йдеться не лише про конфлікт («сутичку») цивілізацій, а й внутрішній ціннісний конфлікт у рамках домінуючої євроатлантичної культурно-історичної формації. Цей конфлікт полягає в несумісності «споживацько-гедоністського ставлення до життя» й протестантського «аскетично-трудового» етосу часів «раннього й класичного капіталізму» [13, с.664]. На думку Ю. Павленко, ціннісні суперечності глобалізованого світу (поверхова й руйнівна «вестернізація», поширення «меркантильно-гедоністичної свідомості» та псевдодемократичних і псевдоринкових моделей) якраз і впливають із базової суперечності західної цивілізації. В найширшому тлумаченні ця суперечність визначається як «... розрив між вірою в Бога і вірою в людину. Остання поєднується із натуралістичним, а подальшому – позитивістським чи атеїстичним світоглядом» [14, с. 143]

Бачення глобалізації під ціннісно-культурним і культурно-цивілізаційним кутом зору не обов'язково передбачає акцентування саме конфлікту цінностей, зокрема в сенсі «сутички цивілізацій». Частина вітчизняних науковців дотримується дещо інших поглядів, роблячи наголос на культурному обміні, синтезові, взаємопроникненні

й взаємозбагаченні. Так, у колективній праці «Міжнародна економіка» під редакцією Д. Лук'яненка глобалізація вважається об'єктивним, спрямованим, незворотним процесом суспільного розвитку, який: «...полягає в посиленні взаємозалежності, цілісності та єдності людства на основі цивілізаційних закономірностей розвитку науки, техніки, інформації та планетарного характеру людської діяльності» [24, с.621]. Очевидним є відкрите в майбутнє, універсалістське, історично оптимістичне бачення глобальних перспектив світової спільноти, загалом, та світової економіки, зокрема. Причому, навіть суперечності глобалізації автори вважають не руйнівними, а рушійними силами світових процесів, які спрямовують людство не до «сутички цивілізацій», а до глобального цивілізаційного синтезу. Еволюція у напрямку такого синтезу мабуть і є однією з головних «цивілізаційних закономірностей». Подібне історично-оптимістичне бачення, охоплених глобалізацією, світових справ, на відміну од похмуро-песимістичних картин міжцивілізаційних воєн, зазвичай впливає із гегелівсько-універсалістського світогляду, ліберально-демократичних переконань, віри у конструктивно-творчий характер економічних чинників суспільних, і міжнародних зокрема, відносин, ствердження присутності економічної природи глобалізації. Крім того, йдеться про дещо інше, набагато секулярніше й гуманніше, розуміння терміну «цивілізація», яке значно ближче технократичним уявленням Е. Тоффлера, ніж консервативним баченням О. Шпенглера, А. Тойнбі, С. Хантінгтона, та містить свої витoki у часах Прo-світництва.

Ціннісні конфлікти викликані глобалізацією не зводяться винятково до конфліктів між цивілізаціями. Ідеологічні суперечки також бувають доволі руйнівними і можуть, про що свідчить досвід минулої «постбіполярної» епохи, навіть розколоти світ. Нарешті, зберігають своє значення й ціннісні конфлікти на рівні національному, які виникають внаслідок реакції національних економічних, політичних, культурних систем на глобалізаційний поступ. Тому й робляться спроби увести взаємодію між цивілізаціями до більш ширшого контексту міжнародних

відносин, у яких ця взаємодія лише одна з багатьох. В рамках однієї з таких спроб цивілізаційні структури вважаються різновидом макроструктур разом із структурами геополітичними й расово-етнічними. Усі ці три структурні типи формують зовнішню макроструктурну матрицю світової економіки і світової політики (своєрідне підґрунтя), становлячи саме зовнішнє середовище суспільних відносин, оскільки належать цим відносинам лише частково, постаючи результатом історико-культурної та ціннісно-релігійної еволюції (цивілізаційні макроструктури); антропологічної еволюції (расово-етнічні макроструктури); геологічної еволюції та еволюції природи (геополітичні макроструктури). Їх вплив слабкий, латентний, опосередкований і суттєво поступається дії суто економічних та суто політичних факторів, наприклад, тих, що впливають із міжнародної конкуренції та породженої нею міжнародної стратифікації [25, с. 647-687].

Інший зразок контекстуального погляду на глобалізацію та її ціннісний вимір знаходимо в останньому доробкові О. Власюка та С. Кононенка. Причому, зазначена теоретико-методологічна контекстуалізація відбувається на підставі й засобом вчення про «системи міжнародних відносин». Автори виокремлюють три системно-історичні утвори – система «балансу сил», система «біполярності» й сучасна «постбіполярна» та «інтеграційна» система. Кожна із них має свої системні й середовищні властивості та періоди існування в історії. Глобалізацію О. Власюк та С. Кононенко вважають характеристикою останнього системно-історичного утвору, проте – однією з багатьох характеристик. Серед інших характеристик виокремлюються: регіоналізація, зміна парадигми безпеки, ринкова демократизація, ціннісна плюралізація, національно- й державотворчі процеси, базисні зрушення в ресурсній і технологічній царинах. Таким чином, глобалізація постає одним із багатьох системотворчих чинників, які сукупною дією формують модерну систему міжнародних відносин. Йдеться про цілком плюралістичну картину сучасного світу, в якому глобалізаційні процеси роблять свій внесок у його структуризацію й оформлення. Причому, цей внесок аж ніяк не винят-

ковий. Глобалізація, разом з усім її ціннісними виитоками й ефектами, є лише однією з багатьох соціальних сил, що творять сучасність та визначають майбутнє. Постбіполярній системі міжнародних відносин усе ще притаманне ціннісне розмаїття, в рамках якого цінності конкурують і конвергуються. Тому й відкрите та плюралістичне міжнародне суспільство, що поволі формується навколо євроатлантичної спільноти шляхом поступової інтеграції («нашарування»), ці автори вважають найбільш сприятливим сценарієм еволюції світових справ, а цілком негативними сценаріями такої еволюції – сценарій «глобального хаосу» й сценарій «антагоністичної багатополарності» [26, с. 75-78].

Дослідження складних і суперечливих соціальних процесів, на кшталт глобалізації, вимагає комплексних теоретичних підходів, комбінованих методологій, широкого застосування принципу «міждисциплінарності». Глобалізаційні процеси, принаймні на сьогодні, мають насамперед економічний зміст, хоча й справляють суттєвий вплив на решту царин суспільного життя. Однак, вони не можуть досліджуватися винятково методами економічної науки. В цьому контексті, провідна вітчизняна економістка Г. Пилипенко стверджує, що сучасний світ є складним і неповторним і не є тільки світом економіки. Тому й шлях економічного детермінізму, на її думку, є одностороннім, оскільки економічна система постає лише частиною міжсистемного комплексу суспільства [17, с. 13, 38, 40]. Глобалізація є одним із найскладніших і всеосяжних процесів сучасності. Через те і досліджуватися вона має відповідним чином. Під таким кутом зору, особливого значення набуває інтердисциплінарний комплекс «глобалістики» та міжнародна політична економія, що також містить суттєвий інтердисциплінарний компонент.

Висновки. Причини економічного за нападу народів і держав, значною мірою, містяться в цінностях, які вони сповідують. Відоме твердження, що «бідність є культурою» цілком переноситься й на міжнародну арену. У разі такого перенесення, йдеться про готовність і звичку бути залежними, відсталими, периферизованими. Чимало країн і народів залишаються зневаженими

на міжнародній арені не через те, що не можуть подолати цей свій принизливий статус, а тому, що інакшими себе просто не уявляють – вони периферійні вже на рівні цінностей.

Глобалізаційні процеси мають очевидний уніфікуючий ефект в усіх сферах (економічній, політичній, культурній). Причому, уніфікація ця зовсім не абстрактна й анонімна і відбувається на основі ціннісних та інституційно-нормативних зразків домінуючих держав, передусім, євроатлантичного світу. Глобалізація передбачає нерівність та постійну й жорстку конкуренцію в усіх царинах суспільного життя, включно зі сферою цінностей. Водночас, ціннісні суперечності розпалюють нові осередки конфліктів у міжнародних відносинах та нові лінії поділів чи навіть розколів. Подібна ситуація генерує нестабільність і шкодить передусім світовому економічному розвитку. Релігійні й ідеологічні війни та розбрат породжують бідність і відсталість, унеможливають торгівлю й інвестиційний процес, підривають ресурсний та науково-технологічний потенціал.

Ціннісні конфлікти викликані глобалізацією не зводяться винятково до конфліктів між цивілізаціями. Ідеологічні суперечки також бувають доволі руйнівними і можуть, про що свідчить досвід минулої «постбіполярної» епохи, навіть розколоти світ. Нарешті, зберігають своє значення й ціннісні конфлікти на рівні національному, які виникають внаслідок реакції національних економічних, політичних, культурних систем на глобалізаційний поступ. Водночас, саме цивілізаційний та національно-культурний опір зумовленим глобалізацією – культурній асиміляції й ціннісному нівелюванню, дають можливість нейтралізувати (принаймні частково) вади глобалізації, зробивши її більш рівною та плюралістичною.

Епоха глобалізації, інноваційності, постіндустріалізму одна з найсприятливіших в історії для розквіту культур і ціннісного плюралізму, а також для розвитку суспільства знань. В нинішній глобально-історичній ситуації особливого значення набуває саме освіта, у її найширшому розумінні. Інноваційна модель розвитку, як найбільш продуктивна в глобалізованому між-

народному середовищі, без культурно-освітньої складової просто неможлива. Економічний «стрибок» в нинішньому тисячолітті започатковується не земельною реформою, не дешевим експортом, не залученням інвестицій, хоча все це має значення, а перетвореннями у системі освіти та мобілізацією культурних факторів розвитку економіки.

Література

1. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV—XVIII ст. / Пер. з фр. Григорій Філіпчук. — К.: Основи, 1997
2. Robertson R. *Globalization: Social Theory and Global Culture*. London, 1992
3. Гидденс Э. Последствия современности / Гидденс Э. ; [пер. с англ. Г. Ольховикова, Д. Кибальчича]. — М.: Практикс, 2011. — 352 с.
4. Герст П. Сумніви вглобалізації / Пол Герст, Грехем Томпсон; пер. з англ. — К.: К.І.С., 2002. — 306 с.
5. Фукуяма, Ф. Сильное государство: Управление и мировой порядок в XXI веке: [пер. с англ.] / Ф. Фукуяма. — М.: АСТ: АСТ МОСКВА: ХРАНИТЕЛЬ, 2006.—220 с.
6. Деррида Ж. Глобализация, мир и космополитизм / Ж. Деррида // *Космополис* № 2 (8), М., 2004, с. 125-140. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.risa.ru/cosmopolis>
7. Stiglitz J. *Globalization and Its Discontents* / J. Stiglitz. — N. Y.: W. W. Norton & Company, 2003 — 304 с.
8. S. Amin. *Economic Globalism and Political Universalism: Conflicting Issues?* // *Journal of World-Systems Research*, VI, 3, Fall/Winter 2000, Special Issue: *Festschrift for Immanuel Wallerstein*. — Part II. — pp. 582-622.
9. Дж. Сакс *Цена цивилизации*. — М.: Изд.-во Института Гайдара, 2012. — 322 с.
10. Sklair L. *Sociology of the Global System*. Hemel Hempstead, 1991.
11. С. Хантингтон. *Столкновение цивилизаций*. М.: Эксмо, 2016. — 640 с.
12. Тромпенаарс Ф. Национально-культурные различия в контексте глобального бизнеса / Ф. Тромпенаарс, Ч. Хампден-Тернер. — Минск : Попури, 2004. — 528 с.
13. Павленко Ю.В. *История мировой цивилизации. Философский анализ*. — 2002. — Киев: Феникс. — 760 с.
14. Пути и перепутья современной цивилизации. / Ю.Н. Пахомов, С.Б. Крымский, Ю.В. Павленко. — Киев, Благотворительный фонд содействия развитию гуманитарных и экономических наук, 1998. — 432 с.
15. Білорус О. Г. *Економічна система глобалізму: Монографія*. — К.: КНЕУ, 2003. — 360 с.
16. Глобальна економіка XXI століття: людський вимір: монографія / Д.Г. Лук'яненко, А.М.Поручник, А.М.Колот та за пр.ред. д-ра екон. наук, проф. Д.Г. Лук'яненко та д-ра екон. наук, проф. А.М.Поручника. — К.: КНЕУ, 2008. — 420 с.
17. Ціннісні орієнтири інституціоналізації економічного розвитку : кол. монографія / За заг. ред. А. О. Задой. — Д. : Державний ВНЗ «НГУ», 2010. — 768 с.
18. Социокультурные факторы экономического развития: монография / под общ. ред. А.Н. Пилипенко; М-во образования и науки Украины, Нац. горн. ун-т. — Днепр : НГУ, 2017. — 182 с.
19. Пилипенко Г. М., Литвиненко Н. И. Украинская ментальность в координатах исследовательской программы Г. Хофстеда / Г.М. Пилипенко, Н.И. Литвиненко // *Економічний вісник Національного гірничого університету* — №2. — 2015. — С. 14-22.
20. Ксензова В. Е., Ксензов С. В., Крижановская Е. В. Особенности белорусской ментальности / В. Е. Ксензова, С. В. Ксензов, Е. В. Крижановская // *Економічний вісник Національного гірничого університету*. — №2. — 2015. — С. 23–31.
21. Філіпенко А. С. Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність / А. С. Філіпенко. — К. : «Знання», 2007. — 670 с.
22. Сиденко В. Р. Глобализация – европейская интеграция – экономическое развитие: украинская модель. Том 1. Глобализация и экономическое развитие / В. Р. Сиденко. — К. : Феникс, 2008. — 376 с.
23. Данилишин Б. М. Не бачу жодного ідеологічного розколу в Раді / Б. М. Данилишин // «Інтерфакс-Україна». — 23.03.2017 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://ua.interfax.com.ua/news/interview/411148.html>.
24. Міжнародна економіка : підручник / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, Я. М. Столярчук. — К. : КНЕУ, 2014. — 762 с.
25. Кононенко С. *Форми політологічного розуміння міжнародних відносин : монографія / С Кононенко ; НАН України, Ін-т всесвітньої історії*. — К., 2012. — 899 с.
26. Власюк О.С. *Кремлівська агресія проти України: роздуми в контексті війни : монографія / О. С. Власюк, С. В. Кононенко*. — К. : НІСД, 2017. — 304 с.

References

1. Brodel, F. (1997). *Materialna tsyvilizatsiya, ekonomika i kapitalizm XV—XVIII st.* Kyiv: Osnovy.
2. Chew, S. C., Robertson, R., & Garrett, W. R. (1993). *Globalization: Social Theory and Global Culture*. *Contemporary Sociology*, 22(6), 828. doi:10.2307/2075975
3. Giddens, E. (2011). *Posledstviya sovremennosti*. Moskva: Praxis.
4. Herst, P. (2002). *Sumnivy v hlobalizatsiyi*. Kyiv: K.I.S.
5. Ikenberry, G. J., & Fukuyama, F. (2004). *State-Building: Governance and World Order in the 21st Century*. *Foreign Affairs*, 83(5), 164. doi:10.2307/20034078
6. Derrida, Zh. (2004) *Globalizatsiya, mir i kosmopolitizm*. *Kosmopolis*, 2(8), 125-140. Retrieved from <http://www.risa.ru/cosmopolis>.

7. Ferri, G. (2003). Joseph E. Stiglitz (2002) Globalization and Its Discontents. *Economic Notes*, 32(1), 123–142. doi:10.1046/j.0391-5026.2003.00107.x
8. Amin, S. (2000). Economic Globalism and Political Universalism: Confronting Issues? *Journal of World-Systems Research*, 6(3), 582–622. doi:10.5195/jwsr.2000.200
9. Saks, Dzh. (2012). *Tsena tsivilizatsii*. Moskva: Institut Gaydara.
10. Ross, R. J. S., & Sklair, L. (1992). *Sociology of the Global System*. *Contemporary Sociology*, 21(2), 200. doi:10.2307/2075433
11. Khantington, S. (2016). *Stolknoveniye tsivilizatsiy*. Moskva: Eksmo.
12. Trompenaars, F. (2004). *Natsionalno-kulturnyye razlichiya v kontekste globalnogo biznesa*. Minsk: Popuri.
13. Pavlenko, Yu.V. (2002). *Istoriya mirovoy tsyvilizatsii*. *Filosofskiy analiz*. Kyiv: Feniks.
14. Pakhomov, Yu.N., Krymskiy, S.B. & Pavlenko, Yu. V. (1998). *Puti i pereputya sovremennoy tsivilizatsii*. Kyiv: Mezhdunarodnyy delovoy tsentr.
15. Bilorus, O. H. (2003). *Ekonomichna systema hlobalizmu*. Kyiv: KNEU.
16. Lukianenko, D.H., Poruchnik, A.M. & Kolot, A.M. (2008). *Hlobalna ekonomika XXI stolittya: lyudskyy vymir*.
17. Zadoia, A. O., Bratuta, O. H., Vengerska, N. S., Harshyna, O. K., Holets, T. A., Horniak, O. V. et al. (2010). *Tsinnisni oriientyry instyutsionalizatsii ekonomichnoho rozvytku*. Dnipropetrovsk: Natsionalnyy hirnychy universytet.
18. Pylypenko, H., & Litvinenko, N., Pylypenko, Yu. & other (2017). *Sotsiokulturnyye factory ekonomicheskogo razvitiya*. Dnipropetrovsk: Natsionalnyy hirnychy universytet.
19. Pylypenko, H. M., & Lytvynenko, N. I. (2015). *Ukraynskaya mentalnost v koordynatakh yssledovatel'skoy prohrammy H. Khofsteda*. *Ekonomichnyy visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu*, 2, 14-22.
20. Ksenzova V. E., Ksenzov S. V. & Krizhanovskaya E. V. (2015). *Osobennosti belorusskoy mentalnosti*. *Ekonomichnyy visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu*, 2, 23-31.
21. Filipenko, A.S. (2007). *Hlobalni reformy ekonomichnoho rozvytku: istoriia ta suchasnist*. Kyiv: Znannia.
22. Sidenko, V. R., (2008). *Globalizatsiya – yevropeyskaya integratsiya – ekonomicheskoye razvitiye: ukrainskaya model*. Tom 1. *Globalizatsiya i ekonomicheskoye razvitiye*. Kyiv: Feniks.
23. Danylyshyn, B. (2016). *Ne bachu zhodnoho ideolohichnogo rozkolu v Radi*. Kyiv: Interfaks-Ukraina. Retrieved from <https://ua.interfax.com.ua/news/interview/411148.html>.
24. Lukianenko, D. H., Poruchnik, A. M. & Stoliarchuk, Ya. M. (2014). *Mizhnarodna ekonomika*. Kyiv: KNEU.
25. Kononenko, S. (2012). *Formy politolohichnoho rozumynna misznarodnih vidnosyn*. NAN Ukrainy, – Kyiv: In-t vsesvitnoi istorii.
26. Vlasyuk, O. S., & Kononenko, S. V. (2017). *Kremlivska ahresiyaprotiv Ukrainy: rozdumy v kontexti viyny*. Kyiv: NISD.

ЦЕННОСТНО-КУЛЬТУРНЫЕ АСПЕКТЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

И. Ю. Гузенко, к. э. н., доцент, НТУ «Днепропетровская политехника»

В статье, на теоретико-методологическом уровне, доказано, что такие комплексные и всеобъемлющие процессы мирового масштаба как глобализация, следует рассматривать в рамках когнитивных схем и на основании методологий различных общественных наук: общей социологии, социальной философии, международной политической экономии, политологии, истории, культурологии.

Определена возрастающая роль ценностно-культурных факторов международно-экономического взаимодействия и внешнеэкономической деятельности в условиях глобализации.

Продемонстрирована, так же возрастающая комплексность и разнообразие мотивов социального действия субъектов международных экономических отношений в глобальной среде, которые (мотивы) формируют сложные и одновременно исторически изменяющиеся мотивационные конфигурации. Отмечен ценностно-культурный аспект экономической глобализации, которая: провоцирует ценностные конфликты; производит ценностные конвергенции; создает исторические предпосылки для ценностного разнообразия и глобального расцвета культурного плюрализма.

Выделены два основных типа ценностных противоречий в условиях глобализации, которые оказывают непосредственное влияние на сферы мировой экономики и мировой политики: конфликты на культурно-цивилизационном уровне и конфликты на уровне национально-культурном. Отмечена роль культурно-образовательного фактора формирования инновационной модели национального развития и национального общества знаний как наиболее перспективных форм существования в условиях глобализированной и постиндустриальной современности.

Рассмотрены ценностно-культурные аспекты объективных противоречий, порожденных глобализацией.

Анализ широкого круга источников позволил сделать вклад в формирование «аксиологии глобализации», как неотъемлемой части интердисциплинарной науки глобалистики.

Ключевые слова: глобализация, глобализационные противоречия, мировая экономика, мировая политика, внешнеэкономическая деятельность, национальная экономика, цивилизация, национальная культура, международная политическая экономия.

CULTURAL-VALUE ASPECTS OF ECONOMIC GLOBALIZATION

I. Yu. Huzenko, Ph. D (Econ.), Ass. Professor, National TU «Dnipro Polytechnic»

The article, at the theoretical and methodological level, proved that such complex and comprehensive global processes as globalization should be considered in the framework of cognitive schemes and on the base of methodologies of various social sciences: general sociology, social philosophy, international political economy, political science, history and culturology.

The growing role of cultural-value factors of international economic interaction and foreign-economy action in the context of globalization is studied.

The growing complexity and variety of motives of social action of subjects of international economic relations in the global environment, which (motives) compose complex and historically variable motivational configurations, are also demonstrated. The cultural-value aspects of economic globalization are defined in a triple way. These aspects, at the same time, unleash value conflicts; produce value convergence; create historical prerequisites for value diversity and the global prosperity of cultural pluralism.

Two main types, caused by globalization, value contradictions, which have a direct impact upon the fields of the world economy and world politics (conflicts at the cultural and civilizational level, on the one hand, and conflicts at the national and cultural level, on the other hand) are distinguished. The role of the cultural-education factor in the building of the innovative model of national development and the national society of knowledge, which are the most appropriate forms of existence in globalized and post-industrial Modernity, is emphasized.

The cultural-value aspects of the objective contradictions caused by globalization are regarded.

Analyses of a wide range of sources made possible to contribute to the formation of the «axiology of globalization» as an integral part of the interdisciplinary science of global studies.

Keywords: globalization, globalization contradictions, world economy, world politics, foreign economic activity, national economy, civilization, national culture, international political economics.

Надійшла до редакції 12.12.2018 р.